न दृष्टान्तप्रयोगस्य सामयिकत्वेनासार्वत्रिकत्वात्, योयो-ऽभवान् सोऽग्निमानित्येव व्याप्तिप्रतीतेः। नापि प्रकृतानु-मितिहेतुलिङ्गपरामर्शपरवाक्यजन्यज्ञानविषयव्याप्त्युपना-यकं वचनं तत्, उपनयातिव्याप्तेः। उपनयाभिधान-प्रयोजकजिज्ञासाजनकवाक्यमुदाहरणम् एतदेवान्वयव्यति-रेकिव्याप्तिविषयत्वविशेषित विशेषलक्षणद्वयमित्यन्ये, अत्र न व्यभिचारवारणाय वीप्सामाहुः यत्र च सामानाधि-करण्यादेव व्याप्तिस्तत्र न वीप्सा केवलान्वयिन्यभेदानुमाने च वीप्सायामपि व्यभिचारतादवस्थ्यमिति तु वयं, वीप्सा च अत्यद, न तत्सदेऽपि विरुद्धरूपोपस्थितयोरपि तत्सदेन परामर्शादुद्बुद्धस्यवाचकत्वादिति न व्युत्पत्तिविरोधः यथा "अद्यत् पापं प्रतिजहि जगन्नाथ! नमस्य तन्न इत्यादौ"।

टोधितिलता तु निष्कृष्टोक्तम्। इतरार्थान्वितस्वार्था-बोधकन्यायावयवत्वमुदाहरणत्वम् अन्वयव्याप्तिबोधक नन्वं व्यतिरेकव्याप्तिबोधकतत्त्वत्र विशेषलक्षणद्वयमिति"। ४कथाप्रसङ्गे च। "अथाङ्गिरसमथर्वणमुदाहरणवस्तुषु" कुमा०"उदाहरणानि कथाप्रसङ्गाः तान्येव वस्तूनि"मल्लि०। भावे ल्युट्। ५कथनमात्रे। दैवलक्षणसम्बन्धतया प्रामाणिक-वाक्योपन्यासे च। [उदाहृति तत्रार्थे उक्तौ च स्त्री।

उदाहार पु० उद्+आ+हृ-घञ्। उदाहरणार्थे। क्लिन्।

उदाहृत त्रि०उद्+आ+हृ-क्त। १दृष्टान्ततयोपन्यस्ते, २क-थिते च "श्रुतान्वितो दशरथ इत्युदाहृतः" भट्टिः। प्रामाणिकप्रयुक्ततया ३उपन्यस्ते च।

उदित त्रि०वद-क्त। १कथिते। "श्रुतिस्मृत्युदितं धर्मम्"मनुः भावे क्त। २कथने न० "प्रियः क्रियहूरमिति त्वयोदिते" नैष०उद्-इण्-क्त। ३उत्थिते, "तद्रुदितः स हि यो यद-नन्तरः" नैष०। ४उदयं प्राप्ते "उदिते जुहोति अनुदिते जुहोति"श्रुतिः "उदितेऽनुदिते चैव समयाध्युषिते तथा" मनुः। "उदिते जगतीनाथे यः कुर्याद्दन्तधावनम्" स्मृतिः। "उदितं सोमनक्षत्रं दृष्ट्वा सद्यः शुचिर्भवेत्"। पारस्क० उदयप्राप्तिश्च यत्रादौ भूदन्तपादान्तरितदेशो-परिस्थे एव भवति सा च दिवा न भवति सहस्रांशुकरा-भिभूतत्वेन दर्शनयोग्यताभावात्। तथा च दर्शनयोग्ये यत्रादौ नक्षत्रस्य दृष्टिः।"उदिते श्रुतिसम्मते" नीलक०क० "चतुर्थ्यामुदितचन्द्रोनेक्षितव्यः कदाचन" इति व्याख्याने "उदितः कथितः"इति अर्थोदितव्याख्यानपरं वेति ति०त० उक्ते५सम्पूर्णोदिते च त्रि० भावे क्तः। ६रायीभाहुदये उग्ने। कर्त्तरि क्त। उदयं प्राप्ते ७रायौ च। "लग्न-मेकन्तु दोषाणां हन्याच्चैवोदिते गुरुः" ज्योति०८नरपति-जयचर्य्योक्ते स्वरभेदे स च भुक्तावशिष्टःस्वरः यथा। "द्वाद-शाब्दादिनाद्यन्ताः स्वस्थानाच्चैव कालतः। उदयन्ते पुनस्तस्मान्तरे एकादशोदयैः। वर्षमासदिवानाडीपलानि च क्रमादिकम्। कालमानं मया प्रोक्तं पञ्चधा च स्वरोदये। यत् भुक्तं स्वस्वभोगेन लब्धं शेषोदितं भवेत्। लब्धे भुक्ताः सदा ज्ञेयाः शेषाङ्के तूदितस्वराः। अस्मिन् षष्ठ्या विभक्ते तु भुक्तं स्यादुदितस्वरे। उदितस्य स्वरस्य स्वर्नामस्वरवशेन तत्"। अधिकं चक्रयन्त्रे बालादिचक्रे वक्ष्यते। पञ्चस्वरोक्ते ९ स्वरभेदे च। तल्लक्षण प्रकारस्य बालादिचक्रवत् ज्ञेयः। तदप्युक्तं तत्रैव। "तिथिः प्रतिपदादिश्च कुजादिर्वारनिर्णयः। नन्दा भद्रा जया-रिक्ता पूर्णा चापि यथाक्रमम्। क्रमेणाङ्काः प्रदातव्या याह्यवाङ्कसमुच्चयः। चन्द्राष्टौ ८१ प्रथमे देया नगनागं ८७द्वितीयके। तृतीये चाग्निनवकं ९३ चतुर्थे तु ग्रह-ग्रहाः ९९। पञ्चोत्तरशतं१०५देयम् क्रमेण पञ्चकोष्ठतः। अङ्कग्रहणन्तु"वयोराशिं स्वराङ्कञ्च एकीकृत्य त्रिधापयेत्"। इत्यादि सप्तादिशून्यगणनार्थं, सप्तशून्यशब्दे विवृतिः। एतेषां पञ्चकोष्ठस्यवर्णादीनां संज्ञा तत्रैवोक्ता यथा "उदितं भ्रमितं भ्रान्तं सन्ध्यास्तं तदनन्तरम्" संज्ञान्तरमपि तत्रैव "जन्म कर्म्म च आधानं पिण्डं छिद्रं तथैव चेति "उदिते विजयोनित्यं भ्रमिते लाभ एव च। भ्रान्ते तु सिद्धिमाप्नोति सन्ध्यास्ते मरणं स्मृतम्। यत्र गामाचरं प्राप्तं तत्रैव उदितस्वरः। १०सम्बन्धे। "पुरो-हितस्तु कुर्वीत दैवमुदितोदितम्" या०स्मृ०। विद्या-भिजनाख्यानादिभिरुदितैः शास्त्रोक्तैरुदितं सम्बन्धम्" मिता०।११ज्ञानमागमश्रद्धे स्त्रीवेरे(नाडा) न०अमरः।

उदिति स्त्री उद्+इ-क्तिन्। उदये उद्गमने "यस्य वा निमिषं वोदितं वा" ऋ०६,१५,११।

उदीक्षण न० उद+ईक्ष-ल्युट्। १ऊर्द्ध्वदर्शने २उद्भावने च।

उदीक्ष्य अव्य०उद्+ईक्ष-ल्यप्। १ऊर्द्ध्वं ईक्षेत्यर्थे २उद्भाव्ये-त्यर्थे च। कर्मणि ल्यप्। ३उद्भावनीये ४उदीक्षणीये च त्रि०

उदीचीन त्रि० उदीचि उदीच्यां वा भवः खः उद्यादेशे अस्त्रोपे पूर्व्वदीर्घः। उत्तरदिग्देशकालभवे। "उ-दीचीनप्रवणे करोत्युदीची वै मनुष्याणां दिक्" शत० ब्रा०१२८,१,६। "उदीचीनदर्भं वै तत्पवित्रं भवति" शत०ब्रा० १,७,१,१२।

उदीच्य त्रि० उदच्+भवार्थे यत् उद्यादेशः अस्त्रोपे दीर्घः